

Reetta Siukola ja Johanna Vihtari

26.10.2022

Sosiaali- ja terveysministeriö
Anneli Weiste

Lausunto on valmisteltu lausuntopalvelu.fi:ssä

Viite: Lausuntopyyntöne 14.10.2022 VN/27397/2022

Suomen romanipoliittinen ohjelma 2023–2030

THL katsoo, että Suomen kolmas romanipoliittinen ohjelma vuosille 2023–2030 on erittäin tärkeä ohjaava asiakirja kansallisen romanipoliitiikan kehittämiseksi ja romanien yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin parantamiseksi. Työ vaatii pitkäjänteistä ja toimikaudet ylittävää yhteistyötä eri sidosryhmien ja toimijoiden välillä, ja tämä ohjelma luo sille erinomaiset lähtökohdat. On olennaisen tärkeää ja esimerkillistä, että Rompo3 -ohjelman suunnittelussa on mahdollistettu laaja romanitoimijoiden ja -verkostojen osallistuminen yhteiskehittämisen prosessiin. THL painottaa, että romanien on tärkeää olla mukana kaikessa heitä koskevien asioiden suunnittelussa, yksittäisistä palveluista aina valtakunnallisten ja alueellisten strategioiden ja ohjelmien laatimiseen.

THL pitää tärkeänä, että toimenpide-ehdotuksille perustuva ohjelma saa tuekseen konkreettisen toimintasuunnitelman tai -suunnitelmia. Olennaista on, että ohjelman tavoitteita toimeenpannaan valtavirtaistamisperiaatteella kaikessa viranomaistoiminnassa ja palveluissa. Vain näin toimien on mahdollista saavuttaa se vaikuttavuus, jota ohjelmalla tavoitellaan. Tämä koskee mitä suurimmassa määrin myös THL:n omaa kehittämis- ja asiantuntijatyötä. THL aikookin jatkossa tarkastella muun muassa toiminnallista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaansa romanipoliittisen ohjelman tavoitteiden näkökulmasta. Tukena työssä toimivat THL:n Monikulttuurisuuden asiantuntijaryhmä ([MONET](#)) sekä sen romanasioiden kumppaniraati.

Tiedetään, että romaniväestössä on koko väestöön verrattuna enemmän köyhyyttä ja työttömyyttä sekä heikompi asumis- ja koulutustaso. Näillä sosiaaliseen asemaan liittyvillä tekijöillä sekä muilla tekijöillä, kuten sukupuolella ja eri vähemmistöihin kuulumisella samanaikaisesti, tiedetään olevan yhteys ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin. Terveyteen ja hyvinvointiin liittyvässä luvussa painottuu jossain määrin näkemys yksilöllisistä, tietoihin perustuvista elintapavalinnoista ja siten myös yksilötason toimenpiteet, kuten romanien tietoisuuden lisääminen. Ensisijaista on kuitenkin luoda mahdollistavia rakenteita ja palveluita. Jotta romaniväestön hyvinvoinnin tukemiseen ja aseman parantamiseen pystytään tehokkain keinoin vaikuttamaan, näkee THL tärkeänä, **että romaninäkökulma tunnustetaan ja huomioidaan uudistuvassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteessa.** Hyvinvointialueiden ja kuntien tulee tehdä yhteistyötä romaniväestön yhdenvertaisuuden toteutumiseksi. Hyvinvointisuunnitelmiin on hyvä kirjata keinot, joilla voidaan varmistaa romanipoliittisen ohjelman terveyttä ja hyvinvointia koskevien tavoitteiden toteutuminen, esimerkiksi mahdollistaa romanien entistä vahvempaa liikuntaan osallistumista.

Romaninäkökulman huomioonottaminen edellyttää tietopohjan vahvistamista.

Romanierityistä tietoa tarvitaan esimerkiksi kuntien ja hyvinvointialueiden hyvinvointikertomusten laatimisen, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelun sekä ihmisiin kohdistuvien vaikutusten ennakoarviointien tueksi. Yksinomaan romaniväestöä koskevaa, luotettavaa tutkimustietoa tarvitaan, sillä heidän tarpeensa eivät erotu koko väestöön kohdentuvissa selvityksissä. Ohjelmaan kirjattu toimenpide-ehdotus seurantatutkimuksesta syrjäntäkokemuksista, osattomuudesta ja

Reetta Siukola ja Johanna Vihtari

26.10.2022

ulkopuolisuuden vaikutuksista eri ikäisten romanien hyvinvointiin sekä valtakunnallinen selvitys ikääntyvän romaniväestön terveyden ja hyvinvoinnin tilanteesta sekä palvelujen yhdenvertaisesta saavutettavuudesta on kannatettava. Sen tulisi perustua vahvaan kumppanuuteen tutkimuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja raportoinnissa. On tärkeää, että tämä vahva kumppanuus huomioidaan myös silloin, kun tutkimusten toteutus päätetään kilpailuttaa. Tutkimuksessa myös vertailukelpoisuus koko väestöön on tärkeä tavoite. Kuten ohjelmaan on kirjattu, on tärkeää, että tiedon saamiseen liittyviin rakenteellisiin haasteisiin haetaan ratkaisuja. THL pitää myös tärkeänä toimenpidettä romanitutkimuksen ja tiedonkeruun eettisen ohjeistuksen laatimisesta.

THL katsoo, että edellä mainittuja tietoja on saatava myös risteävät tekijät huomioon ottaen sekä eriteltynä sukupuolen mukaan. THL pitää ylipäätään tärkeänä, että **edellisten romanipoliittisten ohjelmien tapaan myös kolmanteen ohjelmaan sisällytetään vahva sukupuolinäkökulma**. THL:n toteuttamassa [Roosa-tutkimuksessa 2018](#) sukupuolen mukaisia eroja havaittiin terveyden lisäksi esimerkiksi syrjintä- ja köyhyyskokemuksissa sekä kuormittavissa lapsuuden kokemuksissa. Sukupuoli on myös keskeinen romaniyhteisöjen sisäisiä sosiaalisia suhteita jäsentävä tekijä. Sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöihin kuuluvien romanien asemaa haastavat sekä yhteiskunnan että romaniyhteisöjen vahvat sukupuoli- ja heteronormit (ks. esim. [Lepola 2018](#)).

Romaninäkökulman huomioonottaminen edellyttää tietopohjan lisäksi myös tiedon saatavuuden parantamista sekä eri toimijoiden osaamisen kehittämistä. Ohjelmaan sisältyykin toimenpide digitalisaatiota ja uutta teknologiaa hyödyntävän virtuaalisen osaamiskeskuksen, ns. romanihubin perustamisesta. THL pitää tätä tavoitetta erinomaisena paitsi tiedon saatavuuden parantamiseksi myös tiedon katvealueiden tunnistamiseksi ja tiedolla vaikuttamiseksi. THL pitää myös tärkeänä, että eri ryhmiä koskevat osaamiskeskittymät tekevät yhteistyötä keskenään ja kokoavat osaamistaan yhteen. Näin autetaan etenkin niitä tahoja, joiden tehtävänä on vähentää yhteiskunnallista eriarvoisuutta yhtä aikaa monen tekijän suhteen.

Romanipoliittisen ohjelman perusrakenteeksi valittu elämänkaarijaottelu on kokonaisuutena toimiva rakenne ohjelmankokonaisuuden eri teemojen tarkasteluun. **THL katsoo, että perheiden näkökulma olisi perusteltua siirtää lasten ja nuorten kokonaisuuden yhteyteen, koska perheiden näkökulmalla on tiiviimpi yhteys romanilapsiin ja -nuoriin kuin työikäiseen romaniväestöön.** Jokainen elämäalue tulee kuitenkin huomioida kokonaisuutena, ja myös tässä kohtaa yhteys työikäisiin tulee säilyttää. Esimerkiksi työkyvyn tuen palveluissa olisi tärkeää huomioida paitsi työttömät, niin myös lasten kanssa kotona olevat äidit tai nuorena lapsia saavat romaniperheet, joiden osalta esimerkiksi osa-aikaista työelämään osallistumisen mahdollisuutta tulisi tukea, jotta työelämään päästään kiinnittymään nuorena. Työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseen ja työelämän joustavuuteen tulisi kiinnittää huomiota.

THL katsoo, että romanilasten ja -nuorten kokemaan rasismiin ja syrjintään tulisi aktiivisesti puuttua kouluissa, harrastustoiminnassa, sosiaali- ja terveystoiminnassa ja muissa lapsen ja nuoren elinympäristöissä kohdennetuin toimenpitein, kuten esimerkiksi tuomalla näkyväksi turvallisemman tilan periaatteita ja kulttuurisensitiivisen kohtaamisen osaamista. Samaan aikaan on tärkeää varmistaa erityisesti kaikille yhteisten neuvolapalvelujen mahdollisuudet tunnistaa ja huomioida romaniperheiden yhdenvertaisuus palveluissa. Yksi toimenpide voisi olla esimerkiksi lisätä NEUKO-tietokantaan tietoa romaniperheistä ja syrjinnän ehkäisystä.

Lapsiperheiden osalta korostetaan lastensuojelun ja perhekeskusten palveluja, mutta olisi tärkeä myös avata lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluiden kehittämisen sisältöjä. Mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittämistä tehdään alueilla eri tasoisesti alkaen kaikkia eri toimijoita lasten ja nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseen sitouttavasta yhteisövaikuttavuuden

Reetta Siukola ja Johanna Vihtari

26.10.2022

näkökulmasta, palveluketjujen ja palveluiden kehittämiseen ja suppeimpana tasona toimintamallien ja työmenetelmien kehittäminen (etenkin näyttöön perustuvat menetelmät). Kehittämisen kärkinä palveluketjujen ja palveluiden osalta ovat mm. neuropsykiatrisesti oireilevien lasten palvelut, kasvatus- ja perheneuvonta, opiskeluhuoltopalvelut sekä nuorten päihdepalvelut. Ammattilaisten osaamista on vahvistettu erityisesti lasten käytöshäiriöiden ehkäisyyn ja varhaiseen tukeen liittyvillä menetelmäkoulutuksilla.

THL pitää tärkeänä, että **romanit ja romanien moninaisuus, kuten eri sukupuolia olevat, erikikäiset ja vammaiset romanit, otetaan huomioon työelämän monimuotoisuuden edistämistyössä**. Monimuotoisesta työelämästä ja -yhteisöstä on useita hyötyjä työpaikoille ja organisaatioille. Kuten muillakin elämänalueilla, romanit kohtaavat myös työelämässä syrjintää. Stereotyyppien ja ennakkoluulojen vuoksi romanien työllistyminen työmarkkinoille on keskimääräistä vaikeampaa. THL kannustaa monimuotoisuutta edistävien rekrytointikeinojen käyttöön, esimerkkeinä monimuotoisuuslauseke työpaikkailmoituksessa tai osittain anonyymi rekrytointi. Laadukas tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu sekä suunnitelmien tehokas toimeenpano auttaa purkamaan romaneihin kohdistuvia stereotyyppioita, torjumaan syrjintää ja edistämään romanien työllistymistä, joka puolestaan lisää hyvinvointia sekä tasa-arvoista ja yhdenvertaista kohtelua.

Monimuotoinen rekrytointi on toimenpiteenä kannatettava myös lasten, nuorten ja perheiden palveluissa, sillä romanitaustaiset työntekijät toimivat tukena sekä perheille että romanilasten itsetunnon ja identiteetin kehitykselle ja romanikulttuurin näkyvyyden ja tietoisuuden kasvattamiseksi.

Pääjohtaja

Markku Tervahauta

Johtaja

Mika Salminen

SIGNATURES**ALLEKIRJOITUKSET****UNDERSKRIFTER****SIGNATURER****UNDERSKRIFTER**

This documents contains 3 pages before this page

Dokumentet inneholder 3 sider før denne siden

Tämä asiakirja sisältää 3 sivua ennen tätä sivua

Dette dokument indeholder 3 sider før denne side

Detta dokument innehåller 3 sidor före denna sida

authority to sign

representative

custodial

asemavaltuus

nimenkirjoitusoikeus

huoltaja/edunvalvoja

ställningsfullmakt

firmateckningsrätt

förvaltare

autoritet til å signere

representant

foresatte/verge

myndighed til at underskrive

repræsentant

frihedsberøvende